

На передодні світової війни

Із хмар, що від кількох літ чорними клубами збиралися на політичному небозводі Європи, вдарив перший грім: у Сараєві, столиці австрійської провінції Боснії, згинули від куль сербського революціонера Принціпа австрійський престолонаслідник архикнязь Фердинанд і його дружина Софія.

Після першого грому звіявся світовий буревій, що струснув в основах усіми європейськими державами й народами. Одні з них змів із лиця землі, інші воскресив. Одним народам кинув золоте яблуко свободи, в інших роздув іскру бажання волі.

Розділена кордоном на дві половини стрепенулась від бурунного подуву війни й Українська Земля. На її заході, на галицькому небозводі, рука українського народу огненними буквами писала три величні слова: Українські Січові Стрільці.

Українські Січові Стрільці — це вицвіт і завершення першої доби галицько-українського відродження.

Вогонь світової війни спалахнув у часі, коли Галичина на кожній ділянці свого національно-суспільного життя зробила великий поступ. Після сумного передновку 60-тих та 70-тих років розцвіло життя Галицької Волости. Розвинулась українська політична преса, народне шкільництво, організовано тисячі читалень, кооператив та сільсько-господарських кружків. Культурні й економічні установи були в розгоні діяльності. До того всього

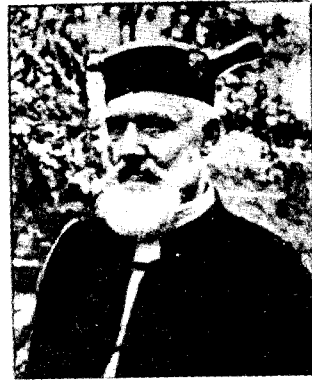
дійшли галицькі Українці без чужої допомоги і лише завдяки своїй праці та витривалості. Осяги давали почуття сили. До розбудження мас причинились у великій мірі українські політичні партії, що в боротьбі з ворожими течіями оформили політичний світогляд народу. Москофільство, ця важка недуга народнього організму, уступало перед розбудженою стихією назріваючого українського націоналізму.

Московським царатом, що став потугою на побоєвищі Полтави, стрясла революція 1905 р. Вона спалахнула внаслідок програної війни з Японцями. Російська деспотія, що нищила кожний прояв української національної окремішності, не знищила рідної культури та живого слова. Нова хвиля національно-культурного відродження на Придніпрянщині скріпила духовий зв'язок між обома вітками народу, головню на полі літературної творчості й наукової праці.

В часі цього розквіту Галичина покривається також мережею пожарничо-руханкових товариств «Соколів» і «Січей», в яких українська молодь учиться жертвенности, відваги та карности. Перше сокільське товариство засновано у Львові в р. 1894 за почином інж. В. Нагірного. Першу «Січ» оснував 1900 р. організатор січового руху д-р К. Тридьовський, у селі Завалю, сьнятинського повіту. Перед самою світовою війною працювало в Галичині около 900 сокільських гнізд і поверх тисячки «Сі-

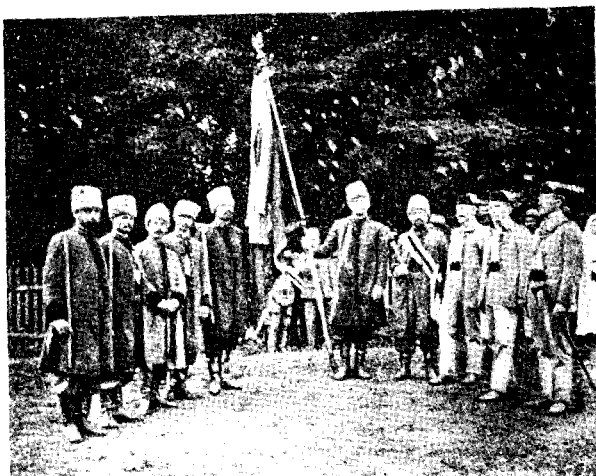
Михайло Тимошенко
організатор Січей і пер-
ший голова Українського
Січового Союзу.

Инж. Василь Гагірний,
основник т-ва «Сокилі»
і перший голова
«Сокола Батька».

Соколи в поході, Стрий 1909.

Посвячення Січового прапора в Чернівцях.

чей». Цей організаційний рух захопив також Буковину. Це вже була сила, що хотіла проявити себе у збірних виступах. Висловом цього були повітові та окружні здвиги.

В 1908 р. Австро-Угорщина прилучила до себе Боснію, окуповану ще 1878 р. Шум з цього приводу, що зірвався у світовій пресі, напруження між Росією та Австрією, частинна мобілізація тих держав виявили недвозначно наміри царату також щодо Галичини, як тодішнього Піємонту українського націоналізму. Всі відчували, що в разі зудару Українці мусять стати активними в обороні свого існування. Свідомість цього викликала у деякої частини української молоді потребу перевірки поглядів на дотеперішні тактичні способи політичної боротьби та разом з тим і на відношення до мілітаризму. Ця молодь починає організуватися по пластових гуртках, в яких ознайомлюється з військовою літературою та військовим ділом. Львівські ученики середніх шкіл організують у 1911 р. перший тайний військовий гурток «Пласт» з метою військового вишколу. Його основниками та діяльними членами були відомі пізніше старшини У. С. С. І. Чмола, В. Кучабський, О. Кучерішка, П. Франко, О. Степанівна, О. Яримович та Р. Сушко. Від того гурта виїхали пізніше, в 1913 р. Сеμεць і ще кількох до Києва. Їх завданням було пропагувати між придніпрянською молоддю ідею молоді студенти Лизанівський, Юліян Охримович, збройної боротьби. М. ін. за їх почином у березні 1914 р. українське студентство Києва демонструвало вперше під жовто-блакитними прапорами з приводу Шевченківських свят.

Деякий вплив на початки українського військового руху мали також польські військові організації. Серед польського громадянства традиція боротьби з царатом була живіща, як у нас. Ветерани повстанці 1863 р., польська література, плястичне мистецтво оживлювали минуле та поривали молодь до боротьби за самостійність. Зокрема відомий революціонер, померший маршал Польщі, Йосиф Пілсудський, дав почин до створення перших військових організацій, що у скорому часі охопили цілу Галичину і стали справжнім військовим поготівлям польських визвольницьких ідей.

В 1912 р. вибухає балканська війна, в якій переможці Болгари, Сербі та Чорногорці відібрали від Туреччини решту своїх земель. Ця війна зрушила знову міжнародний спокій та в поневоленіх народів розогнила бажання волі.

З приводу цих подій, дня 7-го грудня 1912 р. відбувся зїзд українських нотаблів та вирішив, що в разі збройного зудару між Австрією й Росією український нарід стане проти російської ім-

перії. Такуж ухвалу прийняли 14-го грудня збори українського жіноцтва.

Небаром гурт львівських політичних діячів рішив у висліді тих заяв приступити до організації військових товариств. Для цього засновано навіть міжпартійний комітет, та він через політично-ідеологічні непорозуміння розійшовся небаром з нічим. З мертвої точки рушив справу українських військових товариств д-р К. Трильовський, якому вдалося затвердити в галицькому намісництві статут військового товариства, що був уподібнений до статуту тодішнього польського «Стшельца».

Таким чином добуто правну основу для української військової акції.

Перше українське військове товариство під назвою «Січові Стрільці» засновано у Львові в березні 1913 р. Головою товариства став д-р В. Старосольський. Незабаром повстали подібні товариства також у краю. Вони творилися звичайно як окремі секції при місцевих «Січах» або «Соколах».

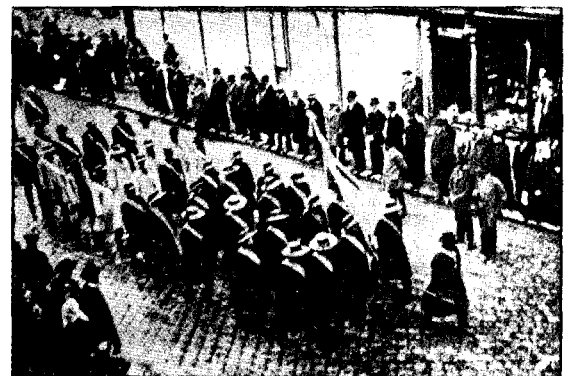
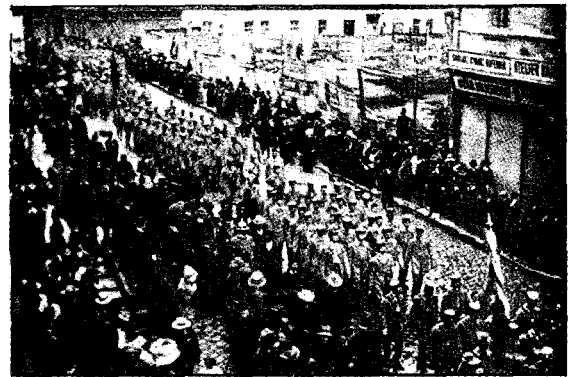
Чималий ідеологічний вплив на настрої тодішньої молоді мав д-р Дмитро Донцов, що між іншим на зїзді Українського Студентського Союзу, 2—4 липня 1913 р., виголосив реферат на тему «Українська молодь і теперішнє положення нації». Донцов, що пізніше був членом Союзу Визволення України, станув вже тоді на становищі активної боротьби проти Москви та голосив потребу мілітарного виховання української молоді.

Воєнні настрої, що полонили молодь, захопили також українське жіноцтво. Велике зрозуміння справи та активність виявила п-і Константина Малицька. На згаданій передше довірочній нараді українського жіноцтва у Львові, д. 14 грудня, в якій взяли участь представниці тодішніх жіночих організацій: Жіночої Громади, Жіночого Круга У. П. Т. та секції студенток, покликано до життя виконний комітет під назвою «Жіночий організаційний Комітет». Комітет видав відозву, організував санітарні курси та кинув гасло збірки гроша на потреби України. Зібрані гроші Комітет передав у часі мобілізації Українській Боевій Управі в сумі понад 9.000 корон. Цей дар жіноцтва був у початках творення частин У. С. С. одним з перших грошових засобів. Українське жіноцтво взяло також активну участь у стрілецьких рядах і дало таких відомих боєвиків, як Олена Степанівна, Гандзя Дмитерко, Павлина Михайлишин та Софія Галечко.

Провід над стрілецькими товариствами перебрав зразу Український Січовий Союз, потім з поширенням організації потворилися ще інші центри такі, як окрема секція при Товаристві «Сокіл-Батько» та львівська студентська організація під назвою «Січові Стрільці І.».

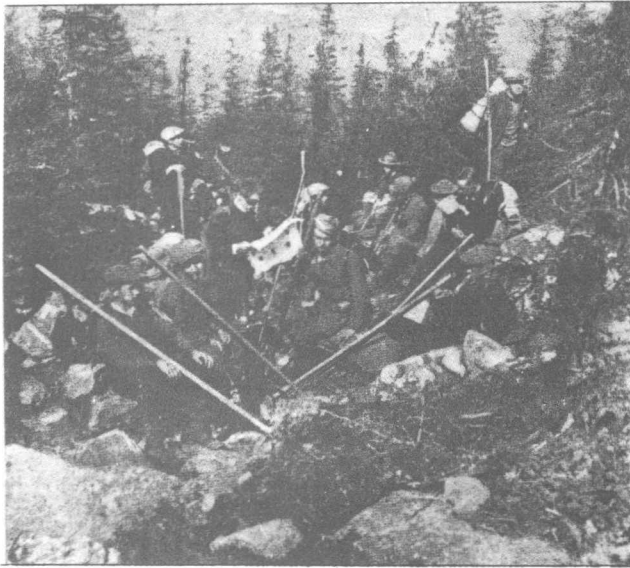
Вправи Січовиків крісами, 1910 д.
Січ з Микетинець коло Станиславова

Зі сокільського здвигу у Львові в 1911 р.

Д-р Володимир Старосольський,
перший кошовий Січових
Стрільців.

Стрілецькі вправи на Чорногорі, 1913 р.
М. і. брали участь: Козак, І. Чмола, І. Квасниця, Р. Сушко,
Ір. Чмола, С. Древко, Л. Голінатий, В. Дувало.

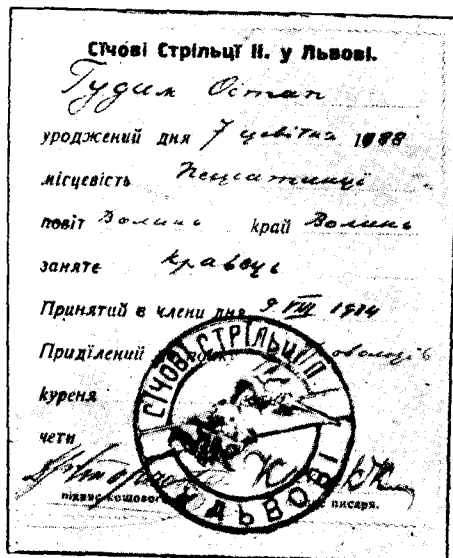
Січові Стрільці ІІ., що їх зорганізував Роман Дашкевич при «Повітовій Січі» у Львові.

Поза Львовом виявили найбільше діяльності стрілецькі товариства в Бориславі, Тустановичах, Ясениці Сільній, Сокалі та Яворові. Для розвитку трьох перших товариств заслужилися головно інж. Филип Левицький, тодішній директор копалень нафти в Бориславі, Клим Гутковський, Остап Сасик, Л. Лепкий, А. Максимович, Т. Бундзяк і Г. Коссак, для сокальського О. Семенюк та О. Демчук. Всіх стрілецьких товариств у Галичині засновано до війни 96. Одні підчинялися Січовому Союзові, інші признавали провід «Сокола-Батька», яким кермував тоді І. Боберський, визначний педагог, послідовний пропагатор сокільської ідеї та дисципліни збірною зусилля.

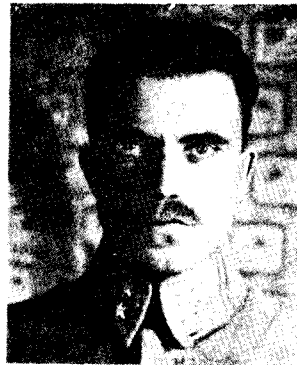
Виявом української організованої сили був день січово-сокільського здвигу, 28-го червня 1914 р. Вулицями Львова перейшов під звуки оркестру багатотисячний похід «Соколів» та «Січей». Перед вели сокільські та січові стрільці, яких захоплене громадянство зустрічало грімким та радісним «слава» та засипувало цвітами. Коли знову на площі Сокола-Батька, підчас військових вправ появились озброєні відділи стрілецьких організацій, багатотисячну масу глядачів охопив нечуваний ентузіазм, який виявився в бурі оплесків та сльозах радості.

Воля або Смерть,
членська відзнака Січових Стрільців.

Визка з печаткою Січових Стрілців II.

Сот. Осип Семенюк,
організатор Стрілецтва
в Сокальщині.

Орган української молоді

ВІДГУКИ

ставити собі за задачу нести високо й витривало самостійницький прапор і під девізом добуття сили духовної і фізичної, зібрати під ним наймолодших синів України. Ясне поставлення цілі — Самостійної України — призовало приладуватись над її формою, способами і добути, а з тим вільного слідження життя, розуміння його вимог, щоб перш усього представляти моральну силу і щоб самому у розгарті боротьби не втеряти голови. Як орган молоді Відгуки подавати-муть звістки з усіх центрів життя укр. молодого покоління, як також по-знакомлювати-муть з життям молоді других націй, а неродовсім польської і російської.

Після того поміщувати-муться:

- 1) статті політичного й суспільного змісту,
 - 2) статті обговорюючі життя молоді,
 - 3) статті торкаючі фізично-військового виховання,
 - 4) белетристику з певними застереженнями, першою всім бою,
 - 5) дописи з усіх заведень, організацій і центрів укр. молоді,
 - 6) огляди й звіти книжок і журналів,
 - 7) хроніку.
- Відгуки виходити-муть двічі в місяць і поодиноким числом коштувати-ме 30 сот. Предплата річна вже з пересилкою вносить в Австрії 5 корон, в Росії 3 карб., а в Америці 2 долари.

Всіх посилок, так гроші як і писма, просимо слати на адресу:

Омельян Кучерішча, студ. тех.

Львів, вул. На Байках ч. 27, II. сходи, I. пох.

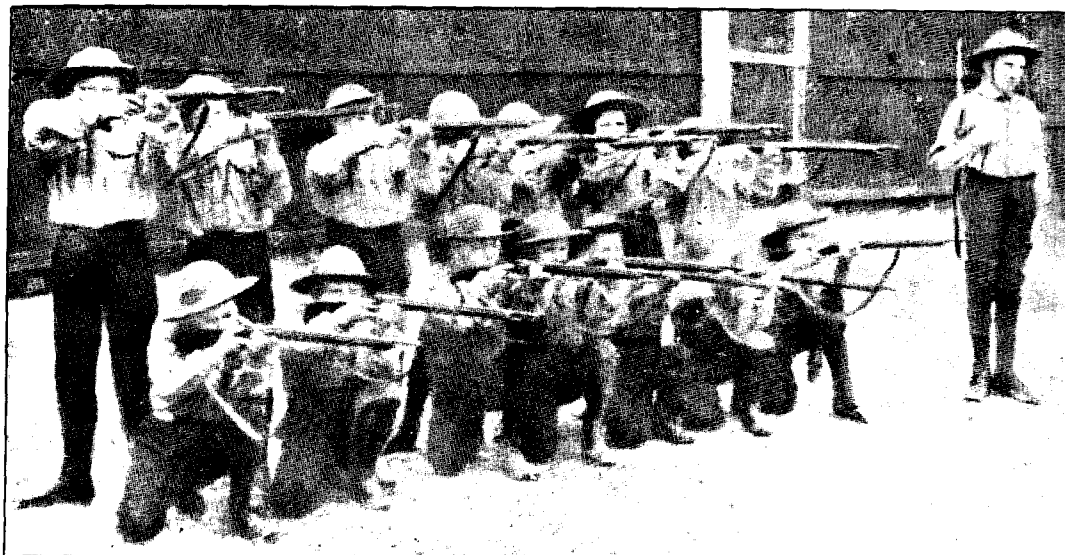

Одесський редактор і видавець ДМИТРО БАСАРАБ,
3 Дарницької Улиці в Львові, вул. Кавецька 20.

Остання сторінка »Відгуків«.

Осип Яримович,
як пластун.

Доріст »Сокола III« при науді стріляння (городецька дільниця).

Константина Малицька,
голова Жіночого Організаційного Комітету.

3/. Подобає за наплечник, шкіряний пояс, міцні черевки і річи яких спис кожний з учасників дістане окремо.

6/. Зголосить свою участь найдалше до 10. мая 1914 р. і го часу надішле першу рату в висоті 5 Кор. / петь корон/.

----- З стрілецьким прибоєм -----

і в, в марті 1914 року —

Адреса I. грошевих посилок:

Др. Волод. Старосольський, кравецький адв. Львів, Коперника 14.

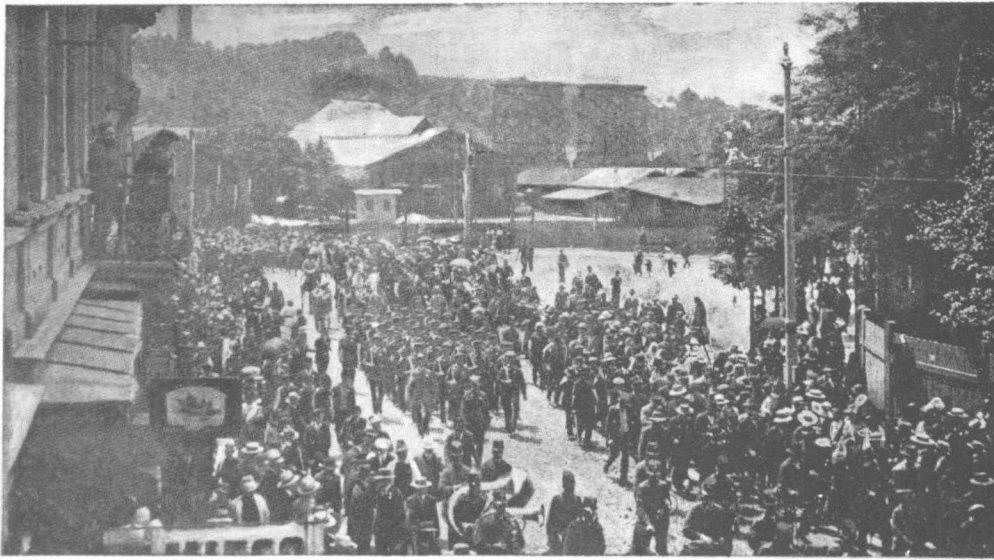
Адреса II. по інформації:

Іван Чмоля, студ. Філософії, Львів, Бупінського 21.

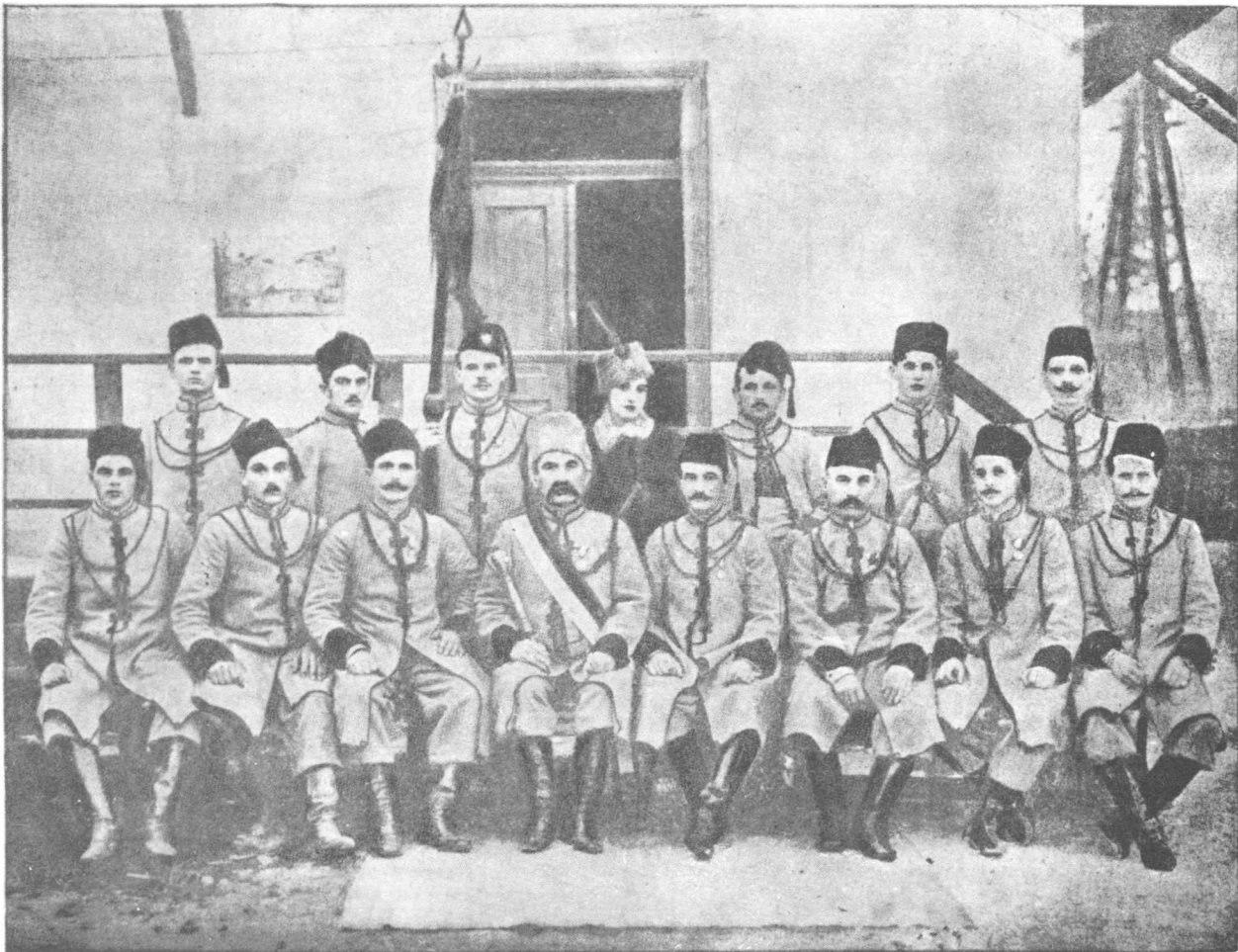
Уривок правильника Січових Стрілців.

Ольга Левицька-Басараб,
в однострою Січ. Стр. II.

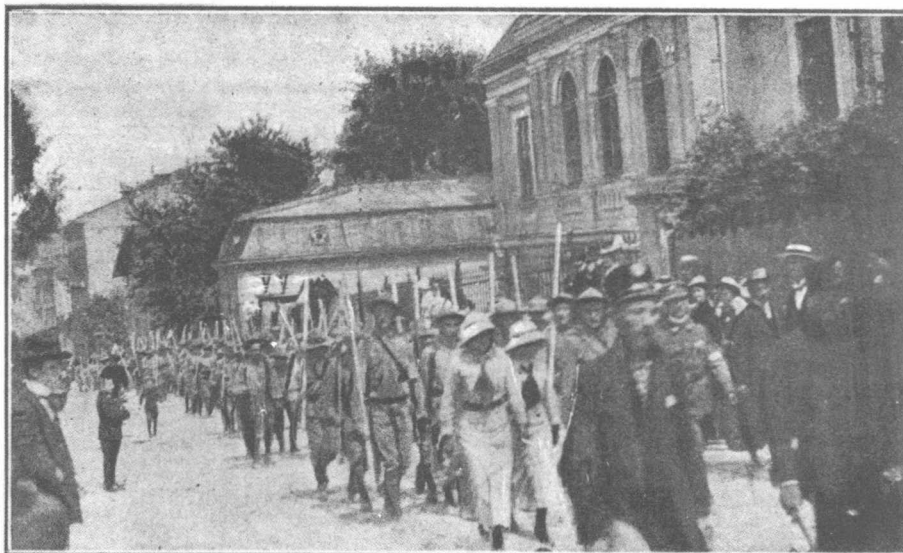
Відділ стрільців під проводом д-ра С. Шухевича на чолі здвигового походу 28. червня 1914 р.

Січові Стрільці в Бориславі. По середині кошовий інж. Филип Левицький.

Проф. Іван Боберський,
провідник здвигу 1914 р.
з булавою.

Пластуни у здвиговому поході 1914 р.

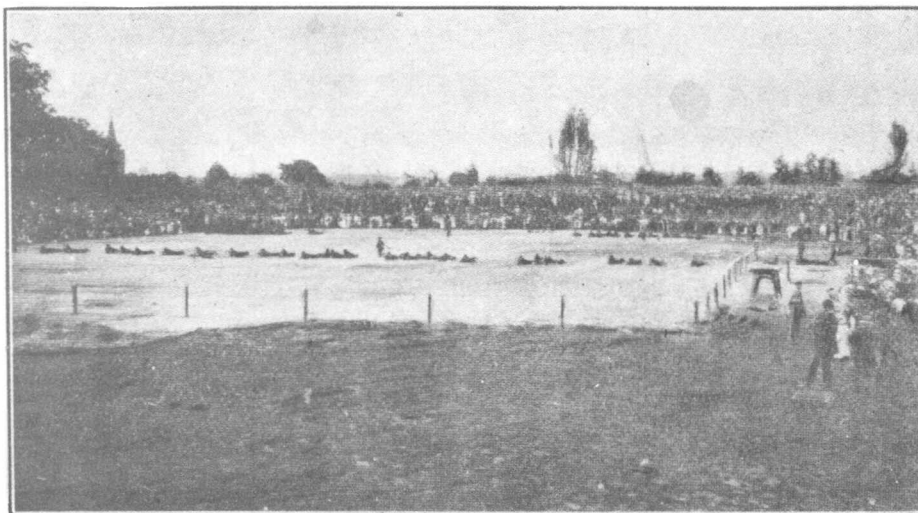
Дмитро Катамай,
в однострою Січових
Стрільців І.

Відділ Соколів зі села Ременова, львівського повіту.

Сень Горук,
організатор сокільських
стрільців.

Вправи Січових Стрільців у розстрільній на здвиговій площі, 1914 р.

Чет. Іван Чмола,
організатор стрілецького
руху між студентством.

українські сі- чові стрільці

Михайло Галушинський,
командант Легіону 1914 р.

Теодор Рожанковський,
перший командант У. С. С.

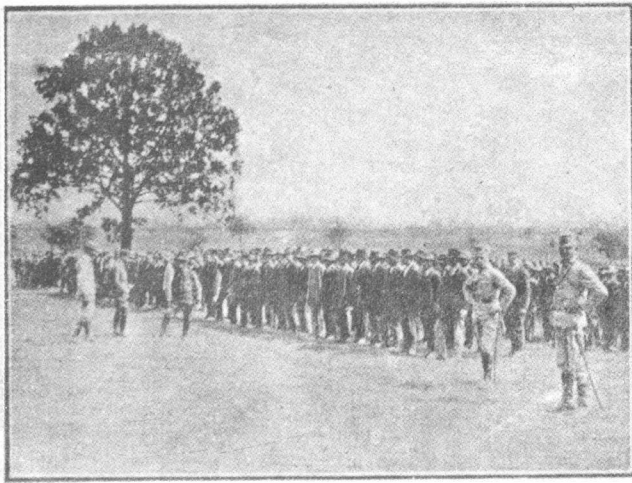

Група стрільців сотні Дідушка у Львові, серпень 1914.
Від гори зліва: О. Вахнянин, О. Перфецький, А. Зелений,
Ф. Черник, Б. Вахнянин і Т. Винницький.

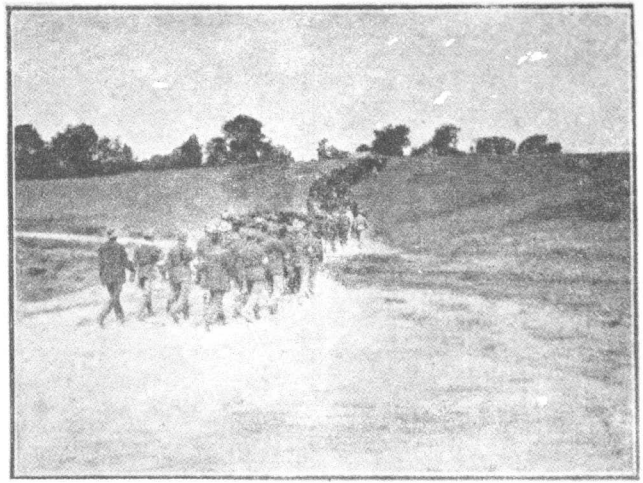
Саме в дні 28-го червня 1914 р. тоді, коли український нарід у Львові маніфестував свою силу та осяги, в Сараєві погіб австрійський наслідник престоло. За місяць знялась над Європою воєнна хуртовина, почалася світова війна. 28-го липня виповіла Австрія війну Сербії, 5-го серпня Росія Австрії.

Дня 30-го липня зложили львівські стрілецькі організації спільний Комітет з участю д-ра Старосольського, Чмоли, Гаврилка та Степанівної. 2-го серпня українські політичні партії об'єдналися в Головну Українську Раду з метою вести на час війни однозгідну українську політику. Головна Українська Рада, як найвища установа краю перебрала у свої руки також організацію українського війська. Для цього установлено Українську Боеву Управу під кермою д-ра К. Трильовського. У склад У. Б. У. увійшли: д-р К. Бірецький, І. Боберський, Д. Вітовський, д-р М. Волошин, М. Генік, С. Горук, Д. Катамай, Т. Рожанковський, В. Темницький та д-р С. Шухевич.

На бажання У. Б. У. австрійська військова влада згодилася звільнити з дієвої армії для потреб Українського Легіону 100 старшин Українців, однак вдалося звільнити лише 16 старшин та кількох підстаршин. Зі старшин приділено до Легіону Т. Рожанковського, М. Галушинського, д-ра М. Волошина, д-ра К. Бірецького, С. Горука, Г. Коссака, д-ра Н. Гірняка, д-ра Томашівського, Р. Дудинського, Е. Коника та В. Дідушка; з аспірантів на старшин та підстаршин д-ра Новаківського, О. Семенюка, Я. Струхманчука, Д. Вітовського, М. Бородієвича, М. Геніка, Д. Катамая, М. Барана, О. Будиновського та К. Гутковського.

Курінь Д. Вітовського на Кайзервальді у Львові.

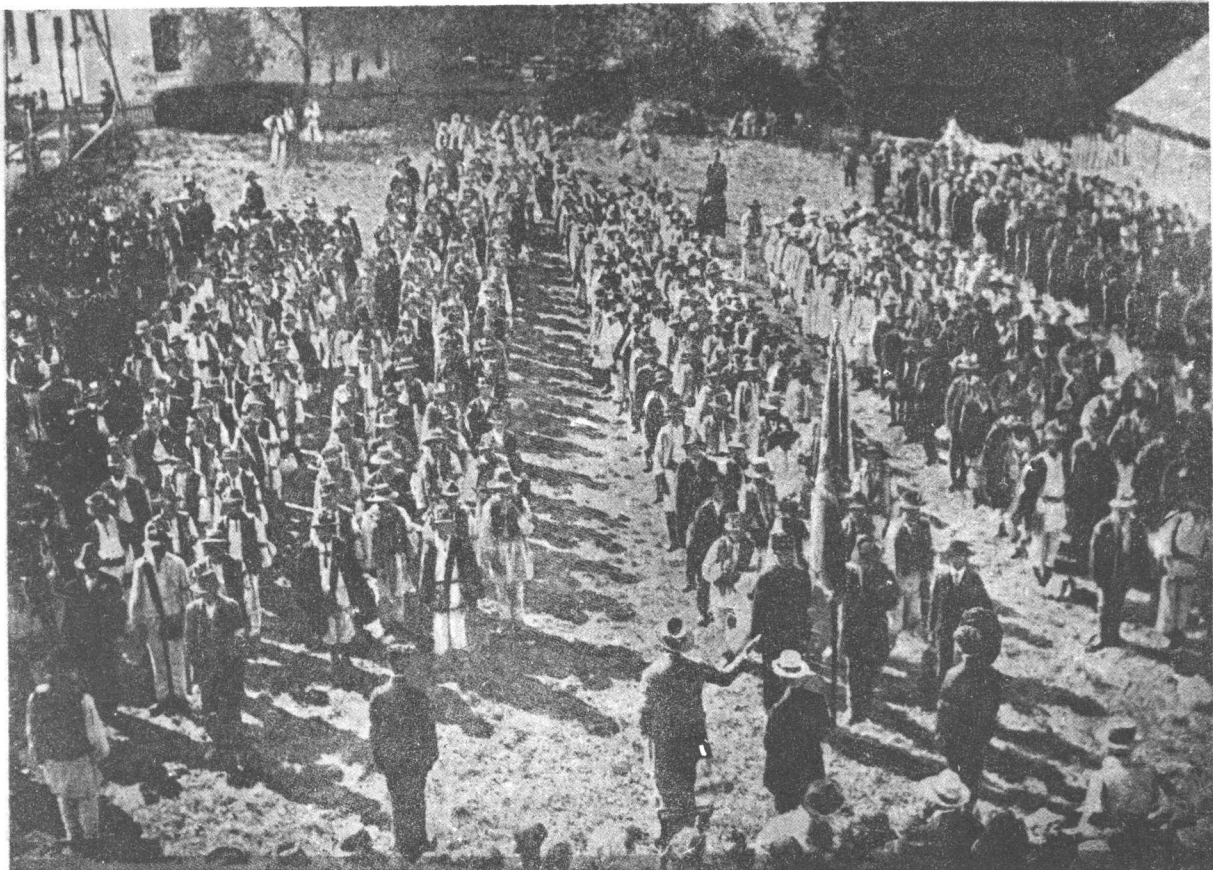

Українські добровольці йдуть на площу вправ.

зголошуючись до служби в українському війську. У Львові приміщувано добровольців в Академічному Домі та в бурсах Українського Педагогічного Товариства, дяківській при вул. Скарги, в бурсі Народнього Дому при вул. Курковій і в самому Народньому Домі.

На заклик Головної Української Ради та Божої Управи відгукнувся весь нарід. Щедро посилались жертви на українське військо в грошах, до-

рогоцінностях і натурі. Дарунки складали всі, багаті та бідні, інтелігенти, урядовці, робітники й селяни. Навіть австрійські ополченці, що стояли вже під крісом, посилали свої дрібні лепти. Посилали їх громадно цілі села. Нпр. громада Грибовичі Великі, що розвязала в себе читальню Качковського, зложила при тій нагоді 742 корон, Підберізіці 174, Дідилів 184 і 3 мішки білля. Село Гаї коло Львова, в якому стояла сотня Чмоли, харчувало стрільців

Збірка добровольців в Коломиї на площі коло Народнього Дому.

БОЄВА УПРАВА У. С. С.

у складі після переїзду у Відень.

Від гори зліва: проф. Іван Боберський, Володимир Темницький, д-р Льонгін Цегельський, д-р Володимир Старосольський, д-р Теофіль Кормош, д-р Кирило Трильовський, д-р Степан Томашівський і Дмитро Катамай.

цілий місяць даром. Робітники фабрики тютюну у Винниках жертвували 174 корон. Повіти удержували власним коштом всіх добровольців у збірних станицях.

Першим відділом, що повстав з львівських добровольців, була сотня І. Чмоли. Вона відійшла зараз після сформування до села Гаїв коло Львова, де простояла до 28-го серпня. Дальше сформувалися сотні В. Дідушка, О. Семенюка та інші. Сотні, зібрані у Львові, зведено у два куріні. Першим командував Дмитро Вітовський, другим Ераст Коник. Швидко почалася військова наука, заправа до воєнного діла.

В початках організації та праці Українські Січові Стрільці були здані лише на власні матеріальні засоби та на власних людей. Тому не диво, що саме в початках траплялися чималі недостачі та похибки.

Супроти українського народу Австрія вела завсіди двобічну політику. Цю тактику вона задержала й у відношенні до Українського Легіону. Австрійський держ. уряд дав щоправда дозвіл на організацію окремої української формації, та рівночасно не піддержував її. Деякі пляни австрійського командування вказували радше на те, що існування Українського Легіону є для нього не на

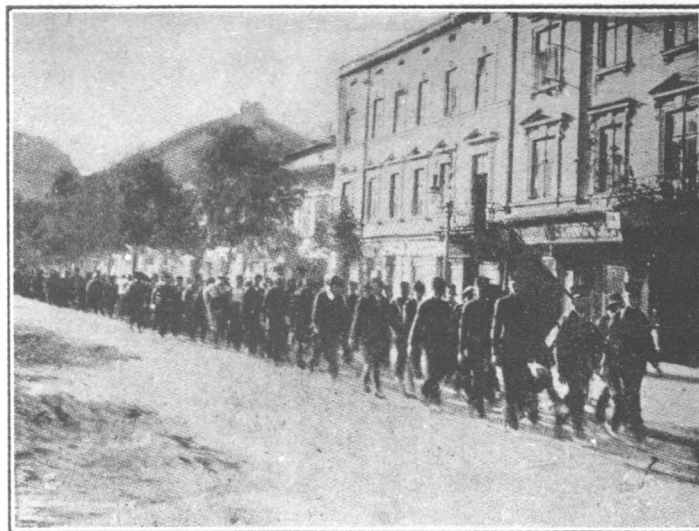

Дрогобицькі Стрільці перед відїздом до Стрия.

руку і напр. плян висилки тисячки невисхоплених і неозброєних українських добровольців зі Львова поза лінію Почаїв - Радивилів - Збруч міг легко довести до ліквідації У. С. С. у самих початках. Але тому плянові спротивився рішуче перший командант У. С. С. Теодор Рожанковський і таким чином урятував Легіон від вчасної загибелі. Саме ця подія привела до резигнації Т. Рожанковського. Боева Управа призначила на його місце запасного австр. старшину М. Галушинського, б. директора української гімназії в Рогатині. Та заки стягнуто М. Галушинського з австрійської армії, австрійське командування віддало провід У. С. С. чужинцеві, полк. кінноти Молікові.

Дня 18-го серпня 1914 р. прибув у Львів М. Галушинський і в той сам день приїхав з Відня полк. Молік. Дня 24-го серпня переглянули оба начальники сотні У. С. С. на Кайзервальді. Довгий час компетенції обох начальників У. С. С. не були вирішені, але після переїзду У. С. С. на Закарпаття полк. Молік уступив з призначеного становища.

Тому, що розбита в перших боях австрійська армія відступала на захід, не довелось зорганізувати й вишколити стрілецьких відділів у краю. Прийшла евакуація Львова. Дня 30-серпня львівські сотні У. С. С. переїхали до Стрия і туди стягалися також відділи з інших галицьких міст. Та велика кількість добровольців не мала вже змоги туди добитись і залишилася по тому боці фронту.

Відхід добровольців на залізничний дворець у Львові.

Всіх добровольців, що зголосилися в місяці серпні у Львові та на провінції, начислено ок. 28 тисяч. У Львові було при кінці серпня приблизно 2.000 людей. Один лише І. курінь Д. Вітовського числив дня 27. серпня 848 людей. У Стрию зібралося з цілого краю лише яких 10 тисяч.

Підчас побуту У. С. С. у Стрию прийшло до перших непорозумінь між ними й австрійським командуванням. Першою притокою до цього була відмова У. С. С. присягати на вірність Австрії. Велике обурення серед Стрілецтва викликало обмеження сили Легіону до 2.000 людей. Це безприкладне своєю глупотою рішення австрійського командування загрожувало розв'язанням Легіону.

Дня 3-го вересня 1914 вибрано зі всіх стрийських добровольців 2.500 найбільш інтелігентних людей. Того самого дня пополудні У. С. С. зложили присягу і тимсамим погодились, нехай і в австрійській армії та під її прапорами, піти у бій за волю України.

Зі Стрия переїхали У. С. С. на Закарпаття й станули в селах Страбичів (по мадярськи Мезете-ребеш) і Горонда.

Російська піхота в поході на Галичину.